

**Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили**

НАУКОВІ ПРАЦІ

Видається з грудня 2001 року
Періодичність два рази на рік

Науковий журнал

**Том 292
Серія «Історія», вип. 280**

Миколаїв
Вид-во ЧНУ імені Петра Могили
2017

Наказом МОН України від 21.12.2015 року № 1328
цей журнал включено до переліку № 125 наукових фахових видань
з історичних наук, у яких можуть публікуватися результати
дисертаційних робіт на здобуття наукових
ступенів доктора і кандидата наук.

Започатковано у 2001 році.

Засновник Чорноморський
державний університет імені
Петра Могили.

Свідоцтво про Державну реєстра-
цію журналу КВ № 15281-3853ІР.
Видано 10.04.2009

Рекомендовано до друку
та поширення мережею Інтернет
рішенням вченої ради Чорноморсь-
кого національного університету
ім. Петра Могили
(протокол № 8 від 13.04.2017 р.)

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА РАДА

Клименко Л. П.	голова редакційно-видавничої ради, головний редактор журналу «Наукові праці», доктор технічних наук, професор, ректор ЧНУ імені Петра Могили.
Беглиця В. П.	заступник голови редакційно-видавничої ради, заступник головного редактора журналу «Наукові праці», доктор наук з державного управління, доцент, проректор з наукової роботи ЧНУ імені Петра Могили.
Ємельянов В. М.	голова редколегії серії «Державне управління», доктор наук з державного управлін-ня, професор.
Іванов М. С.	голова редколегії серії «Політологія», доктор політичних наук, професор.
Мещанинов О. П.	голова редколегії серії «Педагогіка», доктор педагогічних наук, професор.
Горлачук В. В.	голова редколегії серії «Економіка», доктор економічних наук, професор.
Грабак Н. Х.	голова редколегії серії «Екологія», доктор сільськогосподарських наук, професор, старший науковий співробітник.
Матвєєва Н. П.	голова редколегії серії «Філологія. Мовознавство», доктор філологічних наук, професор.
Клименко Л. П.	голова редколегії серії «Техногенна безпека», доктор технічних наук, професор.
Пронкевич О. В.	голова редколегії серії «Філологія. Літературознавство», доктор філологічних наук, професор.
Котляр Ю. В.	професор, голова редколегії серії «Історія», доктор історичних наук, професор.
Гавеля В. Л.	голова редколегії серії «Соціологія», доктор філософських наук, професор.
Фісун М. Т.	голова редколегії серії «Комп'ютерні технології», доктор технічних наук, професор, старший науковий співробітник.
Лозко Г. С.	голова редколегії серії «Філософія», доктор філософських наук, професор.
Андрєєв В. І.	відповідальний секретар журналу «Наукові праці», кандидат технічних наук, доцент.

Наукові праці : наук. журн. / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили ; ред.
кол. : Ю. В. Котляр (голова) [та ін.]. – Миколаїв, 2017. – Т. 292. – 132 с. –
(Серія «Історія»; вип. 280).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ СЕРІЇ:

1. **Котляр Юрій Вадимович** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв) – *голова редакційної колегії*.
2. **Багмет Михайло Олександрович** – доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри державної політики та менеджменту Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв).
3. **Богданова Тетяна Євгенівна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв).
4. **Боряк Геннадій Володимирович** – член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, заступник директора з наукової роботи Інституту історії України НАН України (м. Київ).
5. **Колісниченко Анатолій Іванович** – доктор історичних наук, професор кафедри політичних наук Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв).
6. **Кротофіль Мацей** – доктор філософії, ад'юнкт (Університет ім. Миколи Коперніка, Торунь, Польща).
7. **Левченко Лариса Леонідівна** – доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри історії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили, директор Державного архіву Миколаївської області (м. Миколаїв).
8. **Міронова Ірина Сергіївна** – доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв).
9. **Мокляк Ярослав** – доктор габілітований, ад'юнкт, професор (Ягеллонський університет, м. Краків, Польща).
10. **Сінкевич Євген Григорович** – доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв) – *заступник голови редколегії*.
11. **Тригуб Олександр Петрович** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв) – *заступник голови редколегії*.
12. **Шевченко Наталія Володимирівна** – завідувач кабінету кафедри історії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв) – *технічний секретар редакційної колегії*.
13. **Шкляж Йосип Михайлович** – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії Чорноморського національного університету ім. Петра Могили (м. Миколаїв).

ISSN 2311-1674

Журнал розміщений в «Ulrich's Periodical Directory». Індексовано в
«Google Scholar»

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

54003, м. Миколаїв,
вул. 68 Десантників, 10
Тел.: (0512) 76-55-99, 76-55-81,
факс: 50-00-69, 50-03-33,
E-mail: avi@chmnu.edu.ua

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.....	9
<i>Гайдай О. М.</i> Ідея сільськогосподарської кооперації в діяльності партії соціалістів-революціонерів	10
<i>Котляр Ю. В.</i> Тухольська республіка І. Я. Франка: історичний аспект	14
<i>Міронова І. С.</i> Поштово-телеграфні службовці в революції 1917 р.....	19
<i>Сацький П. В.</i> Основні чинники інтеграції економіки Криму із УРСР у ході вибору траси будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів	25
<i>Тріфонова Н. О., Березнюк Т. О.</i> Творці українських банкнот періоду національно-демократичної революції 1917–1921 рр.	32
РОЗДІЛ 2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.....	36
<i>Гетте Г.</i> Громадянська війна на Півдні Росії. Північна Таврія – земля козацької трагедії	37
<i>Лозко Г. С.</i> Революція світогляду в концепції «Задруги» Яна Стахнюка.....	44
<i>Мелінчук Н. В.</i> Історія кельтистики та португїстики в університетах Німеччини (XVII–XXI ст.)	49
<i>Підберезних І. Є.</i> Регіональне всеосяжне економічне та транстихоокеанське партнерства: економічні катализатори Південно-Східної Азії.....	54
<i>Студніцька-Мар’яничук К.</i> «... померти за Вітчизну не складно, але жити з нею, то мистецтво ...» – образ поміщика XIX ст.	59
РОЗДІЛ 3. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРІОГРАФІЯ.....	67
<i>Косов О. П.</i> Російські оцінки впливу української кризи на відносини Росії та США в 2014–2016 рр.	68
<i>Павельчик-Дура К.</i> Універсали гетманів Запорозької Січі в архівному фонді Державного архіву Лодзі (Польща)	75
РОЗДІЛ 4. КРАЄЗНАВСТВО.....	80
<i>Кухарчук О.С.</i> «Нова Сцена» – аматорський театр? Чи спроба реалізації – «Української мрії» – Карпатської України!	81

<i>Левченко Л. Л.</i> Миколаїв за доби Української Центральної Ради (березень 1917 – квітень 1918).....	88
<i>Олійник В. В., Коцан В. В.</i> Сучасні форми збереження та популяризації традиційних ремесел карпатського регіону засобами закарпатського музею архітектури та побуту.....	110
<i>Цецик Я. П.</i> Антиєврейська діяльність чорносотенців на Волині на початку ХХ ст.....	116
РОЗДІЛ 5. ХРОНІКИ, РЕЦЕНЗІЇ	121
<i>Сінкевич Є. Г.</i> Рецензія на монографію. <i>Srogosz T. Między wojną a modernizacją. Studia z dziejów kresów południowo-wschodnich Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku. – Częstochowa : Wyd. Akad. im. J. Długosza, 2016. – 267 s.</i>	122
<i>Стройновський А.</i> Рецензія на монографію. <i>Srogosz T. Między wojną a modernizacją. Studia z dziejów kresów południowo-wschodnich Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku. – Częstochowa : Wyd. Akad. im. J. Długosza, 2016. – 267 s. (ISBN 978-83-7455-511-1)</i>	126

СУЧАСНІ ФОРМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ТРАДИЦІЙНИХ РЕМЕСЕЛ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ЗАСОБАМИ ЗАКАРПАТСЬКОГО МУЗЕЮ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ

У статті розглянуто культурно-дозвіллеві, мистецькі, освітні та інші форми збереження й популяризації традиційних ремесел Карпатського регіону. Проаналізовано проблеми та перспективи збирання, збереження та вивчення пам'яток народного ремісництва, що здійснюються засобами Закарпатського музею народної архітектури та побуту.

Визначено, що специфіка діяльності Закарпатського музею народної архітектури та побуту полягає у комплексному показі національної народної культури, архітектури, предметів побуту, знарядь праці, ужиткового мистецтва і активно використовується в навчальному процесі. Досліджено, що повідними у справі пропагування місцевих ремесел є виставки ремісничої продукції, профільні майстер-класи, фестивалі та ярмарки.

Ключові слова: скансен; експонат; ремесла; колекція; музей, фестиваль.

Сучасний процес етнонаціонального відродження в Україні з необхідністю передбачає дослідження та осмислення етнокультурної спадщини. Однією з найефективніших форм збору, інтерпретації та збереження пам'яток культури та соціального досвіду людства є музейне колекціонування та експонування. За умов глобалізації дедалі більшого наукового, суспільно-політичного та естетичного значення набуває музейний колекційні фонди українських скансенів. Відзначимо, що унікальні пам'ятки, які репрезентують етнокультурну, мистецьку та історичну спадщину, зберігаються та експонуються в Закарпатському музеї архітектури та побуту.

Питанням історії виникнення та розвитку музеїв-скансенів у світі і в Україні у 70-х – на поч. 80-х років займався Віктор Шмельов. На основі зібраних матеріалів, він видав книгу «Музеї под открытым небом» де автор у світовому контексті розглядає скансени як явище і, зокрема, розкриває концепцію створення Національного музею народної архітектури та побуту України [14]. Проблеми організації експозиції в музеях, принципи зонування ансамблевості забудов, особливості сприймання пам'яток у природному оточенні проаналізовано Зоєю Гудченко в монографії «Музеї народної архітектури України». Автор детально розглядає музеї-скансени Києва, Львова, Переяслава-

Хмельницького, Ужгорода і локальні музеї у сільській місцевості Закарпаття [2]. Про музеї просто неба в Україні, їх особливості та тенденції розвитку йдеться також у праці Ганни Скрипник «Етнографічні музеї України. Становлення та розвиток» [13].

Варто підкреслити і вагому роль сучасних науковців Закарпаття у питанні дослідження історії створення Закарпатського музею архітектури та побуту: П. М. Федака, М. П. Тиводар, В. В. Коцан, Г. В. Андял, О. В. Зейкан, та ін. Практика відбору експонатів, проблеми фондозбереження та реставрації предметів сакрального, мистецького та декоративно-ужиткового змісту розглядається у працях: М. П. Мегела, К. Й. Лошак, К. В. Денищич, Ю. О. Мешко та ін. Проблему популяризації народного мистецтва Закарпаття засобами виставкової діяльності розглядає у своїй науковій праці С. І. Полак.

Зауважимо, що не зважаючи на пошкваллення етнографічних студій та мистецьких розвідок, на Закарпатті деякі види ремісництва та декоративно-прикладного мистецтва є призабутими та потребують більш детального вивчення, відродження та пропагування на широкий загал. У зв'язку в цим також набувають актуальності питання «оживлення» експозицій та повернення автентичності свят і обрядів як не-

від'ємнихскладових традиційно-побутової культури поліетнічного Закарпаття.

Варто відмітити, що Закарпатський музей народної архітектури та побуту було створено у центрі міста Ужгород, на схилі Замкової гори, поблизу замку, в якому розташовано краєзнавчий музей. Експозиційна площа (1,9 га) обмежується лінією замку і схилами гори з міською забудовою. У ній представлено матеріальну культуру етнографічних груп українського населення Закарпаття (бойків, лемків, гуцулів, волинян) і сусідніх народів – румунів та угорців. Тут експонується дванадцять хат, замкнений двір – гуцульська гражда, корчма, кузня, водяний млин, сукновальня, школа, церква, дзвіниця [3, с. 64]. Останні дві споруди стоять поряд, демонструючи неабияку майстерність давніх зодчих. Їх також використовують за прямим призначенням – щонеділі в музейній церкві відбуваються богослужіння. Більшість хат обгороджені, що створює ілюзію садиб. Окремі з них доповнені малими архітектурними формами: колодязем, пасікою, кошницею, літньою піччю. Лише кілька садіб мають господарські будівлі.

Нині багате музейне зібрання нараховує понад 16 тисяч одиниць зберігання. З них – близько 4 тисяч пам'яток матеріальної культури, розташованих на території постійно діючої експозиції під відкритим небом, яка складає архітектурний ансамбль музейного села. Загалом у музеї експонується велика кількість цікавих для огляду взірців народних промыслов, що популяризувалися з давніх часів на Закарпатті. Цікавим для відвідувачів є замкнений двір – гуцульська гражда із села Лазещина Рахівського району. Хата складається з двох кімнат – «лівачки» і «правачки». У першій відтворено святкове внутрішнє убрання гуцульського житла кінця XIX – початку XX ст. Тут, як і в інших хатах, виставлено автентичні предмети побуту та одягу, різноманітні керамічні та дерев'яні вироби. «Правачка» має буденний інтер'єр, у ній стоїть ткацький верстат. Відмітимо, що окрасою інтер'єру гуцульської хати є дерев'яні вироби, котрі відзначаються особливим багатством і барвистістю різьби. С. К. Маковський в праці «Народне мистецтво Підкарпатської Русі» так пише про популярність різьбярства на Закарпатті: «У всіх хатах, що подалі від великих доріг, можна побачити маслянки, фляги, дійниці, а також скрині і самопрядки з різьбленим узором... Не перевелись гуцули, котрі змайструють точно такий же предмет з усіма... оздобами старини...» [8, с. 397].

Багатство різноманітності форм гончарного посуду Закарпаття приваблює відвідувачів до експозиції інтер'єру кімнати хати з Іршавщини. Левову частку виставки складають горшки різних форм, миски і тарілки. У перших стінки повільно піднімаються догори, тарілки ж відзначаються малою висотою і крутизою спинок. Вони не глибокі. Житло прикрашене орнаментованими тарілками, розвішаними по стінах. Вони приваблюють особливою виразністю і багатством візерунків. Г. Івашків, розглядаючи гончарне ремесло у своїй праці «Декор української народної кераміки XVI – першої половини XX століть», згадує про особливу композиційну побудову насичених орнаментами гончарних виробів Закарпаття: «Декор

керамічних виробів часто складався з білої обливки, часткового обливання... зеленою, жовтою або брунатною поливами, розпису звивистої гілочки поливного зеленого кольору в обрамленні горизонтальних вихрових смуг... Ще нижче, вже на теракотовому тлі автори малювали лінії вохри, які іноді поєднувались з мотивами кривульок білого, цеглястого та брунатного кольорів, крапчастих розеток. Таким чином майстри досягли ефекту неперервності композиції та контрастності кольорів» [6, с. 125].

Увагу відвідувачів привертає також угорське та румунське житло, де розміщується чи не найбільша в музеї під відкритим небом колекція домотканних виробів. Зауважимо, що ткацтво, як і виготовлення народного одягу та вишивка, були найбільш поширеними та масовими ремеслами на Закарпатті. До кінця 30-х років XX ст. більшість потреб у тканинах селяни забезпечували собі домашнім виробництвом. У кожній сім'ї були виготовлені з дерева ткацькі верстати («кросна»), а кожна жінка вміла прясти, ткати і вишивати. «На ткацькому верстаті виготовлялися різні вироби, що широко використовувалися в народному побуті – традиційний одяг, господарський (побутовий, інтер'єрний) та обрядовий текстиль. Від одягу до покрівця (доріжки для підлоги), від рушника до міхів та лантухів для збіжжя... – усе це виготовлялося вдома умілими жіночими руками» – згадує Сакалош О. М. у своїй праці «Традиції ткацтва на Берегівщині» [12, с. 204].

Не можемо оминати увагою і наймасштабнішу по кількості, розмаїттю барв, крою і технік вишивання експозицію народного одягу етносів Закарпаття, що змістовно представлена у всіх житлових об'єктах скансену. Ця виставка дає можливість глядачам заглибитися як і у загальноукраїнський контекст традиційної культури місцевого українського населення, так і у виразні етнографічно-територіальні та етнічні особливості в народній культурі угорського та румунського населення Закарпаття [7, с. 153]. З давніх часів народні майстри приділяли особливу увагу створенню буденного та святкового одягу, адже як відомо, за сорочкою і багатством її декорування населення Закарпаття часто визначало соціальний стан її власників. На детальному огляді даних експонатів зупинитися не будемо, оскільки широкому загалу відомі ряд ґрунтовних праць видатних науковців минулого та сучасності, які присвятили роки етнографічних та мистецтвознавчих студій, висвітлюючи історію та специфіку створення, оздоблення народного одягу Карпатського регіону.

На відміну від представлених вище і нині популярних народних ремесел Закарпаття, залишається актуальним питання збереження та відтворення призабутих: ковальства, архітектурної різьби та етномеблярства, котрі ще потребують послідовного вивчення технології створення та автентичних оздоб. Зусиллями народних майстрів та наукових співробітників Закарпатського музею народної архітектури та побуту, проводиться розробка спеціалізованих освітніх програм для популяризації призабутих видів декоративно-прикладного мистецтва краю.

На постійній основі музеї діють різноманітні мис-

тецьківиставки. Відмітимо, що на території скансену працівники музею постійно влаштовують цікаві акції, майстер-класи, інтерактивні заняття з елементами квесту, презентації результатів роботи музейної студії традиційної вишивки, організують спеціалізовані програми різного виду діяльності для різних категорій відвідувачів [4, с. 6; 5, с. 5].

Відмітимо, що в даному музеї, як і в інших українських скансенах, [10, с. 2], активно запроваджується тенденція у рамках навчальних програм, творчих перфомансів та фестивалів, відтворення просто неба традиційних ремесел і видів діяльності, що характерні для української традиційної культури загалом та Карпатського регіону зокрема, до прикладу: писанкарство, призабуті техніки народної вишивки, роботу мірошника, ткача, коваля, гончара, тесляра, пасічника і багато інших. Відвідувачам музею пропонується спробувати свої сили під керівництвом фахівця. Кожен може відчути себе уроліткальвишивальниці, чи гончара.

Зауважимо, що основна концепція освітньої та виховної діяльності Закарпатського музею народної архітектури та побуту розкрита в праці Полак С. І. «Популяризація народного мистецтва засобами виставкової діяльності». Автор стверджує, що створення умов для активізації відвідувачів з метою залучення до національних надбань постає першочерговим завданням для працівників скансену. Базовим підґрунтям для організації і проведення оглядових, тематичних екскурсій, різного роду колоритних масових заходів для різних вікових категорій є, безумовно, експозиція музею під відкритим небом. На основі багаторічного досвіду визначилась чітка система підготовки експозицій, виставок, що перебуває у постійному русі, пошуку й удосконаленні, враховуючи не тільки художні цінності, але і локальні особливості культурних надбань наших пращурів. Згадаймо, що у музеї найбільш численні фондові збірки народного одягу і декоративної тканини (близько 3000 од. об.) Дану збірку достатньо представлено в діючій музейній експозиції, застосовується як комплексний показ, так і окремі компоненти з метою висвітлення локальних особливостей. Практикується і комплексний показ різноманітних взірців традиційно-побутової культур, відтворюючи узагальнюючий образ як синтез життя, побуту, промислів етнічних груп населення Закарпаття. З успіхом проходять виставки творів народного та сучасного декоративно-прикладного мистецтва з фондів збірок із серії «Знай, що ти є сином великого народу» [11, с. 221].

Варто відзначити, що специфіка діяльності Закарпатського музею народної архітектури та побуту полягає у комплексному показі національної народної культури, архітектури, предметів побуту, знарядь праці, ужиткового мистецтва і активно використовується в навчальному процесі. Яскравим прикладом є залучення матеріалів музейної експозиції: «Народний одяг Закарпаття» та «Традиційна народна вишивка Закарпаття» у проведенні лекційних та практичних занять для студентів Закарпатського художнього інституту, відповідно до програми навчальної дисципліни закладу «Історія орнаменту».

В організації побудови експозиції є свої усталені традиційні підходи, зокрема підкреслимо, що тимчасові виставки творів образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, етнографічних матеріалів експонуються в залах не більше двох тижнів, особливо в літній період року, з метою запобігання негативного впливу сонячних променів, високих температур повітря, пилу на вироби з тканини, шкіри, хутра, оздоблені вишивкою, тканням, зокрема на ті унікальні колекції, які постійно зберігаються у фондосховищах, де контролюється і підтримується належний режим зберігання пам'яток [11, с. 224].

Підкреслимо, що важлива властивість Закарпатського скансену – наявність видовищного елемента і широкі можливості неформального спілкування (під час організації квестів, обрядів, театралізованих вистав, виступів фольклорних колективів) – це зумовлено і розширенням форм міжнародного співробітництва та творчими зв'язками між Закарпатським музеєм народної архітектури та побуту і музеями Карпатського Євро регіону (м. Ніредьгаза – Угорщина, м. Сянок – Польща, м. Сату-Маре – Румунія). Беручи до уваги спільність обсягу дослідницьких зацікавлень, аналогічні методи роботи і наукові принципи в збереженні історико-культурної спадщини, укладаються двосторонні угоди, на основі яких спільними зусиллями проводяться наукові конференції, семінари, фестивалі народного фольклору, виставки, вивчається міжнародний досвід музейної справи. Без сумніву, цей двосторонній зв'язок слугує справі популяризації вікових надбань, моральних устоїв наших пращурів, вихованню етнічної самосвідомості [11, с. 224].

Підкреслимо, що хоча на сучасному етапі розвитку музейної справи і змінюється соціальна місія скансену, але питання поповнення фондів збірок музею, фізичної збереженості пам'яток дерев'яного будівництва, відтворення автентичності конструкцій і матеріалів при проведенні реставрації на сьогоднішній день є дуже актуальною і належить до числа першочергових у діяльності Закарпатського музею народної архітектури та побуту. Варто згадати, що проблеми та перспективи фондозбереження розглядає Мегела М. І. у праці «Проблеми фондозбереження в Закарпатському музеї народної архітектури та побуту», де автор підкреслює, що найбільше поповнення фондів відбулося в – 1970–1980-х роках, а за останні два десятиріччя кількість пам'яток закуплених музеєм значно зменшилася. Наразі, як стверджує науковець, фонди поповнюються за принципами комплексного комплектування, що включає в себе систематичне та тематичне комплектування.

Таким чином, на музейному обліку знаходяться кращі зразки дерев'яної архітектури та предмети матеріальної культури населення Закарпаття – вироби з текстилю (одяг, скатертини, рушники, ліжники), дерев'яні предмети різного функціонального призначення (меблі, бондарські речі, посуд, знаряддя праці, музичні інструменти), вироби з кераміки, фарфору та фаянсу (миски, тарілки, глечики, вази, горщики, кружки), вироби з металу (предмети побутового призначення, знаряддя праці) предмети образотворчого мистецтва (картини, ікони), предмети групи «Папір»

(книги, книго друки, періодичні видання), фотодокументи, вироби з лози, шкіри, писанки і т. д.

Автор відмічає, що даний історико-культурний потенціал не використовується повною мірою, у зв'язку з наявністю ряду значних проблем в даній галузі. Зокрема, важливим є той факт, що музей створювався в радянський період з метою відображення минулого закарпатського села, а також пропагування народного зодчества і етнографічних особливостей краю. Тому не було враховано цілий ряд факторів збереження та чим більш довготривалого життя наших скарбів у цілому і кожного предмета зокрема, що поставило проблематичним на сьогодні [9, с. 99–105].

Підсумовуючи вищесказане дослідником підкреслимо, що стан збереження пам'яток у більшості випадків залежить від стану фондосховищ та приміщень, де зберігаються предмети. Відсутність загальнодержавних програм по збереженню пам'яток і колекцій змушує покладати основні завдання по збереженню на співробітників музейних закладів. Саме колективні зусилля фондочовників, реставраторів та наукових співробітників Закарпатського музею народної архітектури та побуту дають позитивні результати щодо збереження музейних предметів та сприяють відродженню призабутих унікальних взірців народних ремесел Карпатського регіону.

Відзначимо, що нині розробляється проект створення при музеї школи народних майстрів, адже професіоналів, знайомих з традиціями народних промислів та ремесел, катастрофічно не вистачає, а з роками їх стає все менше і менше.

Окрім завдання консервації, збереження, та експонування колекцій, Закарпатський скансен активно пропагує пріоритетність фундаментальних наукових досліджень історії та теорії українського музейництва, що реалізувалися в міжнародному проекті «Проривна культура – європейські цінності та спільне майбутнє. HUSKROUA 1101/139», котрий запроваджений у ході Програми прикордонного співробітництва Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна ENP – CBC – 2007–2013. Саме в рамках цього міжнародного проекту було проведено цілий ряд заходів щодо популяризації народних ремесел та ремісництва. Зокрема, у новому виставковому залі музею відбулося урочисте відкриття виставки з фондочовних зібрань музею «Творча спадщина Івана Антоновича та Сіона Івановича Сільваїв (різьба по дереву, живопис, писемні твори)». На базі виставки було презентовано книгу «І. Сильвай. Вибрані твори».

Влітку цього ж року працівниками музею разом з румунськими колегами було проведено Свято традиційного ткацтва «Ткани скарби». Дійство розпочиналось з відкриття виставки із фондової колекції музею

«Ткацьке ремесло на Закарпатті: історія та сьогодення». Протягом дня на території музею відбувались майстер-класи по ткацтву, які проводили за діючими ткацькими верстатами ткалі з Берегівського району. Також відвідувачі мали змогу навчитися виготовляти ткани прикраси з бісеру. Впродовж дня на території «старого села» діяла ярмарка-продаж виробів закарпатських майстрів, виступали фольклорні колективи, кожен відвідувач зміг покуштувати страви закарпатської кухні [1, с. 15].

А згодом, в Ужгородському скансені розповідали та показували традиційне народне вбрання українців Закарпаття XIX – першої половини XX ст. Як пише Андял Г. В. у своїй праці «Історія і сьогодення Закарпатського музею народної архітектури та побуту»: – Чи не в перше у місті молоді люди одягли на себе не дорогий дизайнерський одяг, а безцінний спадок предків – оригінальні, автентичні народні костюми. Усі відвідувачі музею та гості акції мали змогу поринути у різнобарвний світ народного вбрання гуцулів, бойків, лемків і волинян. Сама акція під назвою «Невичерпність традицій» складалась з трьох частин: урочистого відкриття виставки, лекції презентації та показу народних костюмів. Акція отримала чималий розголос у ЗМІ та інтернет-ресурсах [1, с. 16].

Відзначимо, що вищевказані події є першим кроком у інтерактивній комунікації, яка сприяє вивченню традиційної культури Закарпаття молодим поколінням. Підкреслимо, що концепція «оживлення» експозицій Закарпатського музею народної архітектури та побуту передбачає не тільки проведення свят, відтворення елементів народної обрядодії на широкий загал, але і зумовлює впровадження в постійну дію: водяного млина, кузні, гончарних майстерень та інших ділянок традиційних ремесел і промислів.

Відмітимо, що масові заходи та етно-мистецькі перфоманси, які проводяться на території скансену, базуються на народних традиціях та пов'язані із звичаєво-побутовою культурою краю, органічно вплітаючись експозиції музею, доповнюють і оживляють їх.

Підсумовуючи вищесказане, зауважимо, що система культурно-просвітницької діяльності щодо збереження, відродження і популяризації цінностей традиційного ремісництва та художніх промислів є на Закарпатті складовою частиною сучасного процесу відродження загальнонаціональної культурної спадщини українського народу. Розглянувши нові форми спілкування з відвідувачами, котрі активно використовуються в Закарпатському музеї народної архітектури та побуту виявлено, що дані заходи мають педагогічно-мистецьку та виховну функції, сприяють поглибленню міжкультурної комунікації, зростанню етнокультурної свідомості суспільства.

Список використаних джерел

1. Андял Г. В. Історія і сьогодення Закарпатського музею народної архітектури та побуту / Г. В. Андял // Дослідження, збереження, відтворення та популяризація культурної спадщини : зб. наук. ст. – Ужгород : Видавництво Олександра Гаркуші, 2015. – С. 5–21.
2. Гудченко З. Музеї народної архітектури України / Зоя Гудченко. – К. : Будівельник, 1981. – 120 с. : іл.
3. Данилюк А. Українські скансени. Історія виникнення, експозиції, проблеми розвитку / Архип Данилюк. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 104 с.

4. Звіт відділу експозиції Закарпатського музею народної архітектури та побуту за 2015 рік / В. В. Коцан. – Ужгород, 2015. – 10 с.
5. Звіт Закарпатського музею народної архітектури та побуту за 2016 рік / В. В. Коцан. – Ужгород, 2016. – 10 с.
6. Івашків Г. Декор української народної кераміки XVI – першої половини XX століть / Галина Івашків. – Львів, 2007. – 253 с.
7. Коцан В. В. Методики і методи вивчення традиційного народного одягу українців Закарпаття / В. В. Коцан // Дослідження, збереження, відтворення та популяризація культурної спадщини : зб. наук. ст. – Ужгород : Видавництво Олександра Гаркуші, 2015. – С. 153–167.
8. Маковський С. К. Народное искусство Подкарпатской Руси / Сергей Константинович Маковский // Вчені Росії про Закарпаття. – Ужгород : «Гражда», 2009. – С. 397.
9. Мегела М. І. Проблеми фондозбереження в Закарпатському музеї народної архітектури та побуту / М. І. Мегела // Дослідження, збереження, відтворення та популяризація культурної спадщини : зб. наук. ст. – Ужгород : Видавництво Олександра Гаркуші, 2015. – С. 99–106
10. Маркіна Ю. М. Скандени – інноваційні об'єкти музейного туризму [Електронний ресурс] // Ю. М. Маркіна : сайт геолого-географічного факультету Дніпропетровського Національного університету імені Олеся Гончара. – Режим доступу : <http://www.ggf-dnu.org.ua>.
11. Полак С. І. Популяризація народного мистецтва засобами виставкової діяльності (На прикладі Закарпатського музею народної архітектури та побуту) / С. І. Полак // Дослідження, збереження, відтворення та популяризація культурної спадщини : зб. наук. ст. – Ужгород : Видавництво Олександра Гаркуші, 2015. – С. 220–226.
12. Сакалош О. М. Традиції ткацтва на Березівщині / О. М. Сакалош // Дослідження, збереження, відтворення та популяризація культурної спадщини : зб. наук. ст. – Ужгород : Видавництво Олександра Гаркуші, 2015. – С. 204–209.
13. Скрипник Г. Етнографічні музеї України. Становлення і розвиток / Ганна Скрипник. – К. : Наукова думка, 1989. – 304 с. : іл.
14. Шмелев В. Музеи под открытым небом: очерки истории возникновения и развития / Виктор Шмелев. – К. : Наукова думка, 1983. – 120 с.

В. В. Олейник,

кандидат культурологии, Мукачевский государственный университет
м. Мукачево, Украина

В. В. Коцан,

кандидат исторических наук, Ужгородский национальный университет
м. Ужгород, Украина

СОВРЕМЕННЫЕ ФОРМЫ СОХРАНЕНИЯ И ПОПУЛЯРИЗАЦИИ ТРАДИЦИОННЫХ ремесел КАРПАТСКОГО РЕГИОНА СРЕДСТВАМИ ЗАКАРПАТСКОГО МУЗЕЯ АРХИТЕКТУРЫ И БЫТА

В статье рассмотрены культурно-развлекательные, художественные, образовательные и другие формы сохранения и популяризации традиционных ремесел Карпатского региона. Проанализированы проблемы и перспективы сбора, хранения и изучения образцов народного ремесленничества, осуществляемых средствами Закарпатского музея народной архитектуры и быта.

Определено, что специфика деятельности Закарпатского музея народной архитектуры и быта состоит в комплексной демонстрации национальной народной культуры, архитектуры, предметов быта, орудий труда, прикладного искусства и активно используется в учебном процессе. Исследовано, что ведущими в вопросе популяризации местных ремесел являются выставки ремесленной продукции, профильные мастер-классы, фестивали и ярмарки.

Ключевые слова: скансен; музей; экспонат; промыслы и ремесла; коллекция; фестиваль.

V. Oliinyk,

Phdinculture studies, Mukachevo State University,
Mukachevo, Ukraine

V. Kotsan,

Candidate of historical sciences, Uzhgorod National University,
Uzhgorod, Ukraine

MODERN WAYS OF PRESERVATION AND POPULARIZATION IN MEANS OF TRANSCARPATHIAN MUSEUM OF FOLK ARCHITECTURE TRADITIONAL CRAFTS AND LIFE OF CARPATHIAN REGION

Наукове видання

НАУКОВІ ПРАЦІ

Науково-методичний журнал

Серія «Історія»

Випуск 280

Том 292

Редактор, технічний редактор, комп'ютерна верстка *Л. Бернацька*.
Друк, фальцювальні-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 04.05.2017.
Формат 60x84¹/₈. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 16,27. Обл.-вид. арк. 13,67.
Тираж 100 пр. Зам. № 5240.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009.